

NEMOTIVAREA SENTINȚEI PENALE
– *ERROR IN PROCEDENDO*
ȘI SOLUȚIA INSTANȚELOR DE APEL

Anca-Ioana NEGRU*

DOI: 10.24193/SUBBjur.67(2022).3.1
Data publicării online: 13.04.2023

Rezumat. Studiul a avut ca punct de pornire practica instanțelor de control care, în lipsa unei prevederi legale exprese, au dispus desființarea hotărârii cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată, atunci când au constatat că sentința este nemotivată. În acest context, studiul s-a axat pe două linii: nemotivarea hotărârii și soluția instanței de apel. În ceea ce privește nemotivarea hotărârii, am făcut trimiteri jurisprudențiale pentru a identifica argumentele de ordin factual care determină ca o hotărâre să fie nemotivată și am procedat la o analiză doctrinară surprinzând, din perspectivă istorică, modalitatea în care a evoluat normativ imperativul motivării hotărârilor. Referitor la soluția instanței de apel în cazul nemotivării, am făcut trimiteri jurisprudențiale și doctrinare pentru a verifica dacă este posibilă instituirea unei proceduri distincte după cum apelul reprezintă o cale de atac de reformare sau o cale de atac de anulare.

* Dr. Anca-Ioana NEGRU, avocat în Baroul Cluj, cadru didactic asociat, Facultatea de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, e-mail: anca.negru@law.ubbcluj.ro, <https://orcid.org/0009-0005-8261-3242>.

Cuvinte cheie: nemotivarea sentinței, dublu grad de jurisdicție, dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare, soluțiile la judecata în apel, desființarea cu trimitere spre rejudecare.

LACK OF JUDICIAL REASONING. *ERROR IN* *PROCEDENDO* AND THE APPEAL

Abstract. The study had as its starting point the jurisprudence of the appeal courts which, in the absence of an express legal provision, ordered the annulment of the sentence with a referral for retrial to the court whose decision was annulled, when there was no judicial reasoning. The study focused on two directions: the lack of judicial reasoning and the solution of the court of appeal. Regarding the lack of judicial reasoning, we made jurisprudential references to identify the factual arguments that determine that a decision is not reasoned, and we proceeded to a doctrinal analysis, capturing from a historical perspective the way in which the imperative of judicial reasoning evolved normatively. As to the solution of the court of appeal in the case of failure to state reasons, we have made jurisprudential and doctrinal references to check whether it is possible to establish a separate procedure in appeal based on whether it is a reformation appeal or an annulment appeal.

Keywords: lack of judicial reasoning, double degree of jurisdiction, right to a fair trial, right to defense, solutions to the judgment on appeal, annulment with referral for retrial.

Cuprins

I.	Aspecte introductive.....	13
II.	Câteva precizări privind soluția desființării cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată în cazul nemotivării hotărârii, astfel cum a fost conturată de jurisprudența constantă a instanțelor de apel.....	14
A.	Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție	14
B.	Jurisprudența Curților de Apel.....	17
III.	Argumente de ordin teoretic care impun desființarea cu trimitere spre rejudecare în cazul nemotivării hotărârii.....	23
A.	Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la dispozițiile Codului de procedură penală.....	23
B.	Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la jurisprudența de contencios european	29
C.	Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la dublul grad de jurisdicție și dreptul la apărare	31
IV.	Discuții cu privire la soluțiile în apel.....	33

I. Aspecte introductive

Din perspectiva prezentei analize, ne oprim atenția asupra soluției prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen.¹, respectiv asupra soluției pronunțată în apel privind desființarea sentinței primei instanțe, cu consecința rejudecării de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată.

În jurisprudența Înaltei Curți de Justiție și de Casație și a Curților de Apel a fost instituită pe cale pretoriană soluția desființării sentinței cu trimitere spre rejudecare la prima instanță, în situația nemotivării sau a motivării necorespunzătoare a hotărârii primei instanțe. Această soluție a fost instituită, așa cum am precizat, fără ca *nemotivarea sentinței* să se regăsească printre situațiile expres și limitativ prevăzute de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen.

După prezentarea jurisprudenței relevante, vom analiza rațiunile care impun o astfel de soluție prin raportare la dispozițiile legale cuprinse de dreptul pozitiv, dispozițiile convenționale și jurisprudența europeană. În această ipoteză, vom încerca să stabilim dacă este necesară o abordare dihotomică a împrejurărilor în care apelul reprezintă o *cale de atac de reformare* și a acelor în care apelul reprezintă o *cale de atac de anulare*. În

¹ Articolul 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen.: „... desființează sentința primei instanțe și dispune rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată pentru motivul că judecarea cauzei la acea instanță a avut loc în lipsa unei părți nelegal citate sau care, legal citată, a fost în imposibilitate de a se prezenta și de a înștiința instanța despre această imposibilitate, invocată de acea parte. Rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată se dispune și atunci când instanța nu s-a pronunțat asupra unei fapte reținute în sarcina inculpatului prin actul de sesizare sau asupra acțiunii civile ori când există vreunul dintre cazurile de nulitate absolută, cu excepția cazului de necompetență, când se dispune rejudecarea de către instanța competentă.”

final, pentru o mai bună administrare a justiției, vom face o propunere de *lege ferenda* referitor la soluțiile la judecata în apel.

II. Câteva precizări privind soluția desființării cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată în cazul nemotivării hotărârii, astfel cum a fost conturată de jurisprudența constantă a instanțelor de apel

De o manieră univocă instanțele de apel au apreciat că hotărârile nemotivate sunt nelegale, motiv pentru care odată constatată această eroare, au desființat sentința primei instanțe și au dispus rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată, stabilind totodată și limitele rejudecării în apel.

A. Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție

Prin raportare la dispozițiile Codului de procedură penală 1968, instanța supremă, ca instanță de recurs, s-a pronunțat în mai multe rânduri cu privire la imperativul motivării hotărârilor pronunțate de instanțe în apel. Respectarea dispozițiilor privind motivarea hotărârilor era asigurată prin instituirea unui motiv de recurs atunci când „hotărârea nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul sau acesta nu se înțelege²”.

Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță de recurs, a sancționat nemotivarea hotărârilor pronunțate de instanțele de apel. Așa fiind, într-o cauză, instanța supremă a apreciat că hotărârea instanței de apel este nemotivată, deoarece aceasta nu a efectuat un examen coroborat al probelor,

² Art. 385[^]9 alin. (1) pct. 9 C.proc.pen. 1968.

a făcut aprecieri cu caracter general și în hotărâre nu a cuprins motivele pe care aceasta se sprijină³.

Cu o altă ocazie, instanța supremă a apreciat că hotărârea recurată nu cuprinde motivele pe care se sprijină, deoarece aceasta conține aprecieri generale, în sensul că infracțiunile pentru care a fost trimis în judecată inculpatul „sunt cert dovedite” și că este „indubitabil” că acesta a săvârșit faptele de care a fost acuzat, fără a face referiri la probele administrate în cauză și fără a le analiza, astfel încât prin raportare la acestea să înlătore sau să achieseze la apărările făcute de inculpat⁴.

În consens cu jurisprudența, doctrina a subliniat că

„Decizia instanței de apel trebuie să cuprindă în expunere, potrivit art. 383 alin. (1) C. proc. pen., între altele, temeiurile de fapt și de drept care au dus la adoptarea soluției. Ca atare, în decizie trebuie analizat fiecare din motivele de apel invocate de procuror și de părți, motivându-se temeiurile de fapt și de drept care au condus la admiterea sau la respingerea fiecărui motiv de apel. Arătarea în decizie, în mod generic, că sentința atacată este temeinică, bazată pe o corectă analiză a stării de fapt, fără referire la criticile apelantului privitoare la încadrarea juridică a unei fapte, la achitarea unora dintre inculpați și la modul cum pedepsele au fost individualizate,

³ ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 498/2006, 26 ianuarie 2006, online: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=28394>; a se vedea cu referire la această decizie L. MERA, L. ROG, *Recursul în procesul penal. Practică judiciară*, Editura Hamangiu, București, 2009, pp. 267-271.

⁴ ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 464/2007, 26 ianuarie 2007, online: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=35655>, a se vedea cu referire la această decizie L. MERA, L. ROG, *Recursul în procesul penal...*, pp. 271-275.

echivalează cu nearătarea motivelor pe care se întemeiază soluția, caz de casare prevăzut în art. 385 ind. 9 alin. (1) pct. 9 C.proc.pen.⁵”.

În actuala reglementare, instanța supremă, ca instanță de apel, a apreciat că în cazul nemotivării hotărârii primei instanțe se impune rejudecarea cauzei de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată prin raportare la art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen. și art. 6 § 1 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale ⁶.

Într-o cauză relativ recentă, Înalta Curte de Casație și Justiție a constatat că se impune rejudecarea de către prima instanță, deoarece „Motivarea cu titlu general a unei hotărâri judecătorești, fără analiza elementelor constitutive ale infracțiunii, inclusiv dispozițiile legale încălcate în cazul infracțiunii de abuz în serviciu, și fără raportarea la probele care susțin acuzația, echivalează cu o nepronunțare asupra faptelor cu privire la care instanța fusese legal investită, având consecință incidența cazului de trimitere spre rejudecare de la art. 421 pct. 2 lit. b) C.proc.pen. Această soluție se impune chiar și în situația când s-a admis manifestarea de voință a inculpatului privind judecata în procedură simplificată, întrucât aceasta, deși necesară, nu este suficientă pentru declanșarea procedurii simplificate, trebuind analizate și condițiile de procedibilitate ce trebuie îndeplinite pentru admiterea solicitării”⁷.

⁵ ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 3339/2004, 17 iunie 2004, online: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=84508>.

⁶ A se vedea ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 362/2017, 04 aprilie 2017, online: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=135115> și explicațiile formulate de B. MICU, *Nemotivarea corespunzătoare a hotărârii penale în calea de atac a apelului. Propunere de lege ferenda*, în *Dreptul* nr. 5/2019, p. 158.

⁷ ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 113/A/2020 din 14 mai 2020; pentru detalii a se vedea, A. ȘANDRU, D. HERINEAN, *Nemotivarea hotărârii. Obligația analizării elementelor constitutive ale infracțiunii în cazul infracțiunii de abuz în serviciu*, în *Dreptul* 12/2020, pp. 161-174.

Având în vedere deciziile anterior citate, putem observa că Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanță de recurs sub imperiul Codului de procedură penală 1968 și ca instanță de apel în actuala reglementare, a sancționat nemotivarea hotărârilor, dispunând întotdeauna rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost casată ori desființată, după caz.

B. Jurisprudența Curților de Apel

În cadrul Curții de apel Cluj s-a conturat o jurisprudență constantă în ceea ce privește sancționarea nemotivării hotărârilor primei instanțe.

Curtea de Apel Cluj a constatat într-o cauză că: „Arătarea în sentință, în mod generic, că vinovăția inculpatului cu privire la acuzația de conducere fără permis este dovedită, precum și simpla trimitere la decizia pronunțată de Curtea Constituțională, fără referire la probele administrate în cauză sau la insuficiența acestora, echivalează cu nemotivarea soluției, caz de încălcare a dreptului la un proces echitabil (...). Motivarea în drept trebuie să demonstreze cu argumente convingătoare rezultate din probele dosarului tot ceea ce instanța a hotărât în dispozitivul sentinței sau deciziei”⁸.

Într-o altă cauză⁹, Curtea de Apel Cluj, pe lângă alte încălcări ale dispozițiilor legale, a constatat că prima instanță nu a motivat sentința, ci

„Judecătorul fondului a copiat starea de fapt reținută în rechizitoriu, a menționat că inculpatul a recunoscut nuanțat faptele, fără să indice în ce constă acea nuanțare și ce influență are aceasta, cu privire la soluția adoptată. În realitate, așa cum rezultă din concluziile scrise depuse de apărătorul inculpatului, acesta nu a recunoscut fapta imputată, solicitând achitarea, învederând că a săvârșit fapta în stare de legitimă apărare. Apărătorul inculpatului a făcut trimitere la mai multe probe testimoniale și științifice, în cuprinsul concluziilor scrise,

⁸ CA Cluj, sec.pen.min., dec.pen.: 7/A/2018 din 8 ianuarie 2018, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/5a8250efe49009700d000055>.

⁹ CA Cluj, sec.pen.min., dec.pen.: 79/A/2017 din 18 ianuarie 2017, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/589b6e0ce490095c2f000792>.

dar la care nu a primit răspuns prin sentința judecătoreiei. Soluționarea în fond a unei cauze penale implică pronunțarea asupra existenței sau inexistenței faptei, a săvârșirii acesteia de către inculpați, a caracterului ei penal și a răspunderii penale a acestora. Soluția de condamnare cum este și cea din cauză, trebuie să se bazeze pe probele administrate în speță, iar obligația magistraților este de a verifica temeinicia și legalitatea probelor strânse în cursul urmăririi penale, prin administrarea acestora în ședință publică, nemijlocit, oral și contradictoriu, pentru a constata dacă ele pot constitui temei de condamnare iar pe de altă parte, judecătoreii trebuie să administreze la cererea părților și din oficiu orice alte probe necesare aflării adevărului și, totodată, să încuviințeze probele pertinente și concludente necesare verificării apărărilor invocate de inculpați”.

Cu altă ocazie¹⁰, soluționând apelurile declarate, Curtea de Apel Cluj a constatat că prima instanță a reținut în sentință aceeași stare de fapt ca și cea descrisă în rechizitoriu, motiv pentru care a desființat sentința primei instanțe și a dispus rejudecarea cauzei de către prima instanță, reținând:

„Din considerentele sentinței atacate rezultă că instanța de fond a menționat în mod expres că starea de fapt reținută de instanță este aceeași cu cea descrisă în rechizitoriul parchetului¹¹ ca și act de sesizare a instanței (fila 2 din considerentele hotărârii) prin care inculpatul a fost trimis în judecată și ca atare nu a procedat la o analiză proprie, obiectivă a probelor, nici a celor care au fost readministrate

¹⁰ CA Cluj, sec.pen.min., dec.pen.: 458/A/2019 din 17 aprilie 2019, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/5ce89f10e490092c07000036>.

¹¹ Pentru detalii privind orientarea jurisprudențială a instanțelor în apel în situația în care prima instanță a preluat integral starea de fapt din rechizitoriu, fără a proceda la o analiză proprie a probelor, a se vedea: L. CRIȘTIU-NINU, *Apelul în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 575-576; A. ȘANDRU, D. HERINEAN, *Nemotivarea hotărârii. Încălcarea dreptului la apărare prin disjungere. Trimitere spre rejudecare*, în *Dreptul* 6/2021, pp. 164-178. S. CREȚU, în P. BUNECI (coord.), *Noul Cod de procedură penală*, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 477; A. BARBU, G. TUDOR, A.M. ȘINC, *Codul de procedură penală adnotat cu jurisprudență națională și europeană*, Editura Hamangiu, București, 2016, p. 775).

parțial în faza de judecată, eludându-se astfel dispozițiile art. 403 alin. (1) lit. c) C.proc.pen.”.

Din perspectiva dispozițiilor legale invocate, Curtea de Apel Cluj și-a fundamentat deciziile pe dispozițiile art. 6 §§ 1, 2 și 3 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, jurisprudența propagată de instanța de contencios european, pe Recomandarea nr. 94 (12) a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor¹². Pe lângă dispozițiile legale amintite, instanța s-a întemeiat și pe jurisprudența conturată de instanța supremă și cea europeană.

Astfel cum am precizat în partea introductivă a acestui studiu, practica instanțelor de apel este univocă, așa încât aceeași soluție, respectiv desființarea sentinței primei instanțe, cu consecința rejudecării de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată, a fost pronunțată de curțile de apel la nivel național. Așa fiind, Curtea de Apel București, având în vedere aceleași dispoziții legale ca și Curtea de Apel Cluj, atunci când a constatat că hotărârea primei instanțe este nemotivată, a desființat hotărârea și a dispus rejudecarea cauzei de către prima instanță, stabilind și limitele rejudecării.

Curtea de Apel București, soluționând apelurile declarate a constatat că

„Astfel deși hotărârea apelată se întinde pe trei pagini, nicăieri în cuprinsul acesteia nu se analizează probele care au fost administrate în cursul urmăririi penale și al cercetării judecătorești și cu atât mai puțin apărările formulate de inculpat, neexistând nicio referire la

¹² Adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 13 octombrie 1994 la cea de-a 516 întâlnire a secretarilor de stat. În cuprinsul acestei recomandări, în cadrul Principiului V § 3 lit. f) este prevăzut în mod expres că judecătorii au responsabilitatea „*de a-și motiva hotărârea, folosind un limbaj ușor de înțeles, cu excepția cazurilor când legea sau cutumele prevăd altceva*” (online: http://old.csm1909.ro/csm/linkuri/03_05_2006_4193_ro.doc).

solicitările de achitare formulate de inculpat prin apărător și nici la întrunirea elementelor constitutive ale faptelor deduse judecății”¹³.

Soluțiile Curții de Apel București au fost constante de fiecare dată când au constatat aceeași încălcare:

„În cauza de față, prin hotărârea apelată instanța de fond nu a respectat obligația de motivare pe care o avea potrivit dispozițiilor menționate mai sus. Astfel, deși hotărârea apelată se întinde pe 12 pagini, nicăieri în cuprinsul acesteia nu se analizează probele care au fost administrate în cursul urmăririi penale și al cercetării judecătorești și cu atât mai puțin apărările formulate de inculpați, neexistând nicio referire la solicitările de achitare formulate de inculpați prin apărător și nici la întrunirea elementelor constitutive ale faptelor deduse judecății (...)”¹⁴.

Curtea de Apel Ploiești a constatat că prima instanță:

„... a pronunțat o soluție fără a o motiva, limitându-se în a relua parte din considerentele hotărârii anterior desființată în prezenta cauză, câtă vreme soluția exprimată în dispozitiv este nesusținută și pur formală, nefiind corolar motivelor ce o preced, ceea ce face imposibilă exercitarea controlului judiciar prevăzut de lege în ceea ce privește legalitatea și temeinicia hotărârii atacate atât în funcție de criticile invocate, cât și din oficiu, sub toate aspectele de fapt și de drept potrivit dispozițiilor art. 417 alin. (2) C.proc.pen.”¹⁵.

Pe cale de consecință, curtea a desființat hotărârea primei instanțe pronunțată în rejudecare și a dispus rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată.

¹³ CA București, sec.pen.II., dec.pen.: 563/A/2017 din 10 aprilie 2017, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/593e6b8be49009fc0e00008e>.

¹⁴ CA București, sec.pen.II., dec.pen.: 913/A/2019 din 24 iunie 2019, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/5d1fff8ee490096c2000002b>.

¹⁵ CA Ploiești, sec.pen., dec.pen.: 1075/A/2021 din 10 noiembrie 2021, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/618dd527e49009881400002e>.

Curtea de Apel Craiova, în acord cu practica instanței supreme, a subliniat printr-o decizie că prima instanță are obligația de a-și motiva hotărârea în toate situațiile, indiferent dacă inculpatul a ales să uzeze de procedura comună sau de procedura abreviată și să recunoască faptele astfel cum acestea au fost descrise în rechizitoriu. Instanța de apel a opinat că și în situația în care:

„... inculpatul a recunoscut comiterea faptei și a solicitat soluționarea cauzei numai în baza probelor administrate în cursul urmăririi penale, prima instanță avea obligația să motiveze hotărârea atât în privința stabilirii stării de fapt, cât și în privința modalității de individualizării a pedepsei și a modalității de executare.¹⁶”

Concluziv, analizând *argumentele de ordin factual* avute în vedere de Curtea de Apel Cluj, observăm că această instanță, ca instanță de apel, a constatat că sentința primei instanțe este nemotivată atunci când: *în sentință, s-a arătat, în mod generic, că vinovăția inculpatului cu privire la acuzație este dovedită, fără referire la probele administrate în cauză sau la insuficiența acestora; prima instanță a copiat starea de fapt reținută în rechizitoriu, a menționat că inculpatul a recunoscut nuanțat faptele, fără să indice în ce constă acea nuanțare și ce influență are aceasta, cu privire la soluția adoptată; instanța de fond a menționat în mod expres că starea de fapt reținută de instanță este aceeași cu cea descrisă în rechizitoriul parchetului și nu a procedat la o analiză proprie și obiectivă a probelor.*

Curtea de Apel București a apreciat că sentința este nemotivată în situația în care *instanța de fond nu a analizat probele și nici apărările formulate de inculpați*. Pe de altă parte, Curtea de Apel Ploiești a constatat că hotărârea este nemotivată, *întrucât instanța fondului a preluat*

¹⁶ CA Craiova, sec.pen., dec.pen.: 437/A/2021 din 16 martie 2021, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/60a5c42ce49009681c0001a4>.

considerentele hotărârii anterior desființate, fără să rețină o stare de fapt proprie, iar Curtea de Apel Craiova a subliniat importanța motivării hotărârii chiar și în situația în care judecata s-a desfășurat în procedura recunoașterii învinuirii.

Din perspectivă normativă, instanțele de apel, pentru a dispune desființarea sentinței atacate cu trimitere spre rejudecare la prima instanță, au avut în vedere în justificarea soluției dispozițiile Codului de procedură penală (art. 403 C.proc.pen.), art. 6 §§ 1, 2 și 3 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale și Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Recomandarea nr. 94 (12) a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor. Curțile de apel, pe lângă dispozițiile legale evocate mai sus, au avut în vedere jurisprudența propagată de instanța supremă și jurisprudența europeană.

III. Argumente de ordin teoretic care impun desființarea cu trimitere spre rejudecare în cazul nemotivării hotărârii

A. Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la dispozițiile Codului de procedură penală

Începând cu Codul de procedură penală din anul 1864, instanțele au avut obligația de a-și motiva hotărârile¹⁷. Codul de procedură penală 1864 prevedea, la art. 161, obligativitatea motivării hotărârilor de condamnare¹⁸ ca și condiție de valabilitate, sub sancțiunea nulității, astfel că hotărârea trebuia să conțină „cauza și motivele hotărârii”, precum și textul legii aplicate¹⁹.

Jurisprudența vremii a subliniat importanța motivării hotărârilor întrucât aceasta reprezenta o garanție atât pentru apărare, cum că cererile și mijloacele de apărare au fost serios examinate, dar și pentru instanța supremă, în vederea exercitării controlului cu privire la modalitatea de

¹⁷ Pentru detalii legate de relația dintre standardul probei și imperativul motivării hotărârilor, a se vedea A.I. NEGRU, *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București, 2022, pp. 464-468.

¹⁸ Trebuie menționat că în cazul verdictelor date de jurați, acestea nu erau motivate, prin raportare la tradiția procesului cu jurați. Nemotivarea verdictelor juraților a fost privită critic, deoarece „motivarea reprezintă garanția cea mai elementară și cea mai sigură de înțelepciune și de dreptatea hotărârilor judecătorești”. S-a arătat că e ilogic ca nemotivarea să lipsească în cazul verdictelor juraților întrucât aceștia se pronunțau cu privire la afacerile cele mai grave. A se vedea în acest sens: I. TANOVICANU, *Curs de procedură penală română*, Editura Atelierele grafice SOCEC & Co, Societate anonimă, București, 1913, p. 465; BIBLIOTECA JURIDICĂ „M.A. DUMITRESCU”, *Manual de procedură penală*, Ediția IV, Editura Librăriei „Universala”, Alcalay & Comp., București, 1928, p. 188.

¹⁹ I. TANOVICANU, *Curs de procedură penală română*, Editura Atelierele grafice SOCEC & Co, Societate anonimă, București, 1913, p. 342.

aplicare a legii²⁰. În interpretarea art. 161 C.proc.pen. 1864, s-a remarcat că judecătorii trebuiau să indice motivele de fapt și de drept care au stat la baza hotărârii, fiind supuse controlului Curții Supreme doar aspectele de drept. În schimb, cu privire la chestiunile de fapt, instanța de fond le stabilea în mod suveran, nefăcând obiectul controlului instanței supreme²¹.

Codul de procedură penală 1936 pretindea motivarea hotărârilor cu privire la chestiunile de fapt și de drept, ca fiind o condiție esențială de valabilitate. Doctrina²² a subliniat importanța pe care o au hotărârile

²⁰ Cas. II, 3136 din 16 decembrie 1915, în Const. G. RĂTESCU, N. PAVELESCU, *Codul de procedură penală (art. 1-246) adnotat cu întreaga jurisprudență română la zi*, Tipografia și Legătoria Penitenciarului Corecțional „Văcărești”, București, 1930, p. 384.

²¹ „Potrivit art. 161 combinat cu art. 173 C. proc. penală toate hotărârile judecătorești în materie corecțională trebuie să fie motivate în fapt și în drept pentru ca Curtea Supremă să poată exercita dreptul său de control când aceste hotărâri sunt atacate cu recurs. Pentru a motiva în fapt, judecătorii fondului sunt datori să arate cauzele care au determinat judecata în fond și în acest scop sunt ținute să enunțe faptele, probele și circumstanțele pe care își razimă (sic!) convicțiunea; în urma mai sunt ca din probele invocate să deducă cestiunea de fapt, adică existența faptului imputat și culpabilitatea inculpatului, și după aceea raportul juridic dintre faptul recunoscut ca constat și textul legii ce voiește să aplice. Din aceste două cestiuni, pe ce de fapt instanța de fond o rezolva în mod suveran, judecata sa nefiind supusă controlului Curții Supreme, care are să examineze dacă faptul constat are caracterul juridic recunoscut de judecători”. A se vedea în acest sens: Cas. II, 786 din 12 mai 1919 în Const. G. RĂTESCU, N. PAVELESCU, *Codul de procedură penală (art. 1-246) adnotat cu întreaga jurisprudență română la zi*, Tipografia și Legătoria Penitenciarului Corecțional „Văcărești”, București, 1930, p.384-385; în același sens, a se vedea: Cas. II, 979 din 5 martie 1926: „Dacă instanțele de fond sunt suverane în aprecierea chestiunilor ce fapte care duc la soluționarea în drept a litigiilor, nu este mai puțin adevărat că ele sunt obligate să arate elementele de fapt din care trag atari soluțiuni”, în Const. G. RĂTESCU, N. PAVELESCU, *Codul de procedură penală (art. 1-246) adnotat...*, p.385.

²² T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV, Tipografia Națională Cluj, 1948, p. 247.

pronunțate pe fondul cauzei în dreptul penal, afirmând că hotărârea reprezintă „epilogul judecății”, „soluția ce se dă conflictului de drept penal”, „actul prin care instanța de judecată își exercită puterea de a decide”, „judecată logică și act de voință”. Ulterior, s-a arătat că motivarea hotărârii în fapt și în drept reprezintă o condiție esențială de valabilitate, deoarece prin motivare este justificată temeinicia și justetea hotărârii, atât pentru conștiința judecătorului care a pronunțat-o, dar și pentru încrederea și siguranța societății, întrucât pe baza motivării va fi exercitat controlul de către instanțele superioare²³. Imperativul motivării a fost explicat și prin prisma principiului aflării adevărului real în vederea stabilirii unei concordanțe perfecte între realitate și convingerea magistratului²⁴.

Au fost identificate două rațiuni esențiale pentru care motivarea era obligatorie. În primul rând, motivarea hotărârii reprezintă o garanție pentru justițiabili care astfel cunoșteau motivele pentru care judecătorul a pronunțat o anumite soluție, având posibilitatea să combată aceste temeuri prin exercitarea căilor de atac²⁵. În al doilea rând, expunerea temeiurilor de fapt și de drept făcea posibilă exercitarea controlului judecătoresc²⁶.

²³ T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV..., p. 261.

²⁴ T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV..., p. 262.

²⁵ „Este de necontestat că potrivit art. 161 pr. pen. v. comb. cu 173 din aceeași procedură, în vigoare la data pronunțării deciziei atacate cu recurs, hotărârile judecătorești în materie corecțională trebuiesc (sic!) motivate în fapt și în drept, pentru ca instanța de casare să fie pusă în situațiunea de a-și exercita dreptul său de control când acele hotărâri sunt atacate cu recurs; adică, să cuprindă o expunere a faptelor, probele și circumstanțele pe cari s-a întemeiat pentru a-și forma convingerea despre culpabilitatea infractorului, cât și calificarea aceluia fapt în raport de legea penală”. A se vedea: Cas. II, dec.pen.:3001 din 1 noiembrie 1937, în V. ANASTASIU, L. BĂNĂRESCU, P. PANDREA, *Procedura penală Regele Carol II*, Editura Spor, București, 1939, p. 253.

²⁶ T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV..., p. 262.

S-a mai argumentat că „dacă motivele sunt imprecise, vagi, se consideră ca și inexistente, fiindcă se volatilizează sau se anulează reciproc²⁷.

În situația nemotivării hotărârii ori în cazul în care motivarea era necorespunzătoare, hotărârea era lovită de nulitate, fiind caz de casare²⁸. Cu toate acestea, se făcea distincția între nemotivare sau motivare necorespunzătoare, pe de o parte și „eroneitatea motivelor” (motivarea greșită), pe de altă parte. Greșita motivare nu constituia motiv de nulitate²⁹.

Obligația de motivare a hotărârilor judecătorești a fost menținută și în Codul de procedură penală 1968. În doctrina vremii s-a arătat de o manieră concisă și cuprinzătoare că prin conținutul ei, hotărârea judecătorească trebuie să asigure realizarea mai multor obiective³⁰:

- Să permită un control privind respectarea principiului legalității, a aflării adevărului și a garantării exercitării drepturilor părților;
- Să constituie o garanție că toate aspectele esențiale au fost avute în vedere și examinate de către instanță, iar hotărârea este rezultatul acestei examinări;
- Să asigure exacta executare a celor dispuse de către instanță.

Pornind de la jurisprudența instanței supreme, s-a arătat că:

²⁷ T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV..., p. 263.

²⁸ P. BUNECL, *Apelul și recursul în procesul penal*, Editura Pro Universitaria, București, 2008, p. 171.

²⁹ T. POP, *Drept procesual penal. Partea specială*, vol. IV..., p. 263.

³⁰ S. KAHANE, *Structura și conținutul hotărârilor judecătorești în lumina prevederilor noului cod de procedură penală*, în R.R.D, nr. 61/1969, p. 24; N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, vol. II, Editura Paideia, București, 1996, p. 223; TH. MREJERU, B. MREJERU, *Judecata în prima instanță*, Editura Universul Juridic, București, 2006, pp. 192-193.

„... a motiva o sentință penală înseamnă a demonstra, ceea ce implică punerea în evidență a datelor concrete care conduc la formularea unor concluzii logice, cu arătarea, pentru situația de fapt, a probelor administrate din care rezultă existența acelor date și, pentru situațiile juridice, demonstrația logică a aplicării corecte a dispozițiilor legale, prin analiza elementelor constitutive ale infracțiunii reținute, constatarea circumstanțelor care atenuează sau agravează învinuirea, eventual existența unor cauze de excludere sau înlăturare a răspunderii penale³¹”.

În cuprinsul deciziei menționate mai sus, instanța supremă a prezentat antagonic două concepte esențiale: motivarea hotărârii și motivarea aparentă a hotărârii, sens în care a reținut că „Simpla afirmare a unei concluzii fără arătarea unei date concrete, fără a arăta în ce mod a fost stabilită acea dată sau referirea explicită sau implicită la actele cauzei în general, nu înseamnă a motiva, ci a da numai aparența unei motivări”³².

Rațiunile pentru care motivarea hotărârilor este obligatorie s-au păstrat și din perspectiva Codului de procedură penală 1968, în doctrină arătându-se că hotărârea primei instanțe trebuie să fie motivată convingător, indiferent de soluția pe care o conține, deoarece motivarea constituie o

³¹ GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal*, ediția a 3-a, Editura Hamangiu, București, 2013 p. 609, cu referire la ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 656/2004 din 4 februarie 2004, online:

<http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=12720#highlight=##>; în același sens a se vedea: G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, *Codul de procedură penală. Texte, jurisprudență, hotărâri CEDO*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 481; GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual penal*, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, 2020, p. 827; M. IORDACHE, *Judecata în prima instanță în noul Cod de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, pp. 85-86.

³² ÎCCJ, sec.pen., dec.pen.: 656/2004 din 4 februarie 2004, online: <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=12720#highlight=##>.

garanție împotriva arbitrariului, un mijloc de control din partea instanțelor superioare și are rol educativ pentru justițiabili și pentru ceilalți cetățeni³³.

În dreptul pozitiv³⁴, obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile rezultă cu claritate din cuprinsul art. 403 C.proc.pen. care poartă denumirea marginală „Conținutul expunerii”. Conform art. 403 alin. 1 C.proc.pen., expunerea hotărârii judecătorești trebuie să conțină pe lângă descrierea faptei și încadrarea juridică dată acesteia prin rechizitoriu, „motivarea soluției cu privire la latura penală, prin analiza probelor care au servit ca temei pentru soluționarea laturii penale a cauzei și a celor care au fost înlăturate, și motivarea soluției cu privire la latura civilă a cauzei, precum și analiza oricăror elemente de fapt pe care se sprijină soluția dată în cauză”.

Astfel cum s-a remarcat în doctrina recentă³⁵, legiuitorul a acordat o importanță aparte motivării hotărârii, aspect care rezultă din maniera amplă și detaliată de reglementare a conținutului hotărârii în general și al părții expozitive al acesteia, în special.

Referitor la întinderea motivării, în doctrină s-a arătat că instanța este datoare să răspundă problemelor și argumentelor invocate în cauză, amploarea motivării fiind dată de natura și complexitatea cauzei, dar și de solicitările părților și ale subiecților procesuali principali formulate în cauză³⁶.

³³ M. BASARAB, *Drept procesual penal*, Ediția a II-a (revăzută și adăugită), partea a II-a, Cluj, 1973, p. 497.

³⁴ Pentru o analiză detaliată a art. 401-403 C.proc.pen., a se vedea B. MICU, *Importanța motivării hotărârilor în materie penală. Propunere de lege ferenda*, în *Dreptul* nr. 5/2019, p. 191-194.

³⁵ B. MICU, *Importanța motivării hotărârilor în materie penală. Propunere de lege ferenda*, în *Dreptul* nr. 10/2018, p. 194.

³⁶ A. CRIȘU, *Drept procesual penal. Partea specială conform noului Cod de procedură penală*, Ediția a 3-a revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, București, 2018, p. 229.

Suntem de părere că esența motivării constă în analizarea temeinică a tuturor probelor care au fost administrate, astfel încât să fie utilizate în fundamentarea hotărârii doar acele probe care se coroborează între ele și reconstruiesc adevărul judiciar, iar cele care nu contribuie la aflarea adevărului, deci nu sunt concludente, să fie înlăturate. Rezultatul conflictului de drept penal trebuie să se materializeze într-o hotărâre, în sens *de act jurisdictional* (ce emană din puterea jurisdictională), care să cuprindă toate motivele de fapt și de drept ce justifică dispoziția pe care o cuprinde hotărârea. Motivarea acesteia trebuie să convingă părțile și organele judiciare de temeinicia și justețea ei³⁷, iar în caz contrar, să permită contestarea hotărârii și implicit exercitarea controlului de către instanțele superioare.

B. Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la jurisprudența de contencios european

Prin jurisprudența sa constantă, curtea europeană a subliniat că scopul motivării deciziilor este de a demonstra părților că susținerile lor au fost auzite, aspect ce conduce la o disponibilitate mai mare de acceptare a hotărârilor.

„Așa fiind, instanțele naționale ar trebui să indice, cu suficientă claritate, motivele pe care se întemeiază hotărârile, pentru a crea posibilitatea exercitării căilor de atac”. Cu toate acestea, întinderea motivării hotărârilor

³⁷ Este de remarcat că doctrina recentă face trimitere expresă la Avizul nr. 11 (2008) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind calitatea hotărârilor judecătorești (pentru detalii a se vedea, M. UDROIU, *Sinteze de procedură penală. Partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 363-364.

trebuie stabilită prin raportare la natura hotărârii și la circumstanțele fiecărui caz în parte³⁸.

Mai mult, este acceptat că instanțele nu au obligația de a răspunde punctual fiecărui argument adus³⁹, însă trebuie să rezulte cu claritate din motivarea hotărârii că au fost abordate chestiunile esențiale cauzei⁴⁰ și că a fost oferit un răspuns argumentelor invocate ce sunt decisive pentru finalitatea cauzei⁴¹, fără ca răspunsurile furnizate prin intermediul hotărârii să fie automate sau stereotipe⁴².

Din perspectiva curții europene, o hotărâre este nemotivată și atunci când instanțele interne ignoră aspecte concrete, specifice și pertinente invocate de părți⁴³. Deopotrivă, curtea europeană a impus instanțelor

³⁸ CEDO, C, *Ruiz Torija v. Spania*, ap. nr. 18390/91 din 9 decembrie 1994, pg. 29, ECLI:CE:ECHR:1994:1209JUD001839091, online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909>.

³⁹ CEDO, C, *Van de Hurk v. Olanda*, ap. nr. 16034/90 din 19 aprilie 1994, pg. 61, ECLI:CE:ECHR:1994:0419JUD001603490, online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57878>.

⁴⁰ CEDO, sec. III, *Boldea v. România*, ap. nr. 19997/02 din 15 februarie 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:0215JUD001999702, online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79496>; CEDO, sec. V, *Lobzhanidze și Peradze v. Georgia*, ap. nr. 21447/11 și ap. nr. 35839/11 din 27 februarie 2020, pg. 66, ECLI:CE:ECHR:2020:0227JUD002144711, online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201336>.

⁴¹ CEDO, sec. III, *S.C. IMH Suceava S.R.L. v. România*, ap. nr. 24935/04 din 29 octombrie 2013, pg. 40, ECLI:CE:ECHR:2013:1029JUD002493504, online: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-127388>.

⁴² CEDO, MC, *Moreira Ferreira v. Portugalia (no. 2)*, ap. nr. 19867/12 din 11 iulie 2017, pg. 84, ECLI:CE:ECHR:2017:0711JUD001986712, online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175646>.

⁴³ CEDO, sec. V, *Nechiporuk și Yonkalo v. Ucraina*, ap. nr. 42310/04 din 21 aprilie 2011, pg. 280, ECLI:CE:ECHR:2011:0421JUD004231004, online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104613>.

naționale să indice cu suficientă claritate motivele care justifică luarea unei hotărâri, „astfel încât justițiabilul să-și poată exercita în mod util dreptul de apel de care dispune”⁴⁴.

C. Obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile prin raportare la dublul grad de jurisdicție și dreptul la apărare

Conform art. 2 alin. (1) din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

„Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege”.

În doctrina recentă s-a arătat că prin nemotivarea hotărârii, titularul căii de atac nu poate să formuleze în concret criticile hotărârii, iar instanța de control judiciar, nu le poate verifica, aspect ce se constituie într-un viciu care „conduce în mod evident la încălcarea dreptului la dublul grad de jurisdicție garantat în materie penală”⁴⁵.

În ceea ce privește dreptul la apărare, acesta are *sorginte constituțională* și este consacrat în cuprinsul art. 24 din Constituție și *sorginte convențională*, fiind expres prevăzut de art. 6 § 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale.

⁴⁴ CEDO, C, *Hadjianastassiou v. Grecia*, ap. nr. 12945/87 din 16 decembrie 1992, pg. 33, ECLI:CE:ECHR:1992:1216JUD001294587, online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57779>.

⁴⁵ GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual penal...*, p. 895; în același sens, a se vedea M. UDROIU, *Sinteze de procedură penală...*, pp. 367, 529.

Textul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale garantează că procedurile, care se desfășoară împotriva unui acuzat, nu pot avea loc fără ca acesta să fie apărat în mod adecvat. Dreptul la apărare se poate materializa în trei drepturi distincte: „dreptul acuzatului de a se apăra el însuși”, „dreptul de a fi apărat de un avocat pe care și l-a ales”⁴⁶ și „dreptul de a i se oferi asistență juridică gratuită”, (în anumite condiții⁴⁷).

În acest context, art. 10 C.proc.pen. prevede, cu titlu de regulă directoare a procesului penal, dreptul la apărare, drept ce conține „dreptul de a se apăra sau de a fi asistați de avocat”, „dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare în vederea pregătirii apărării”, „dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi ascultat despre acuzație și dreptul de a nu face nicio declarație”.

Din perspectiva prezentului studiu, prezintă importanță „dreptul de a se apăra sau de a fi asistați de avocat”, deoarece prin nemotivarea hotărârii este paralizată funcția procesuală a apărării și este negat dublul grad de jurisdicție, atât timp cât persoana condamnată nu cunoaște motivele de fapt și de drept care au justificat condamnarea sa, iar instanța superioară nu va

⁴⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului a explicat că scopul pe care îl urmărește garantarea dreptului de a fi asistat de un avocat presupune: prevenirea erorilor judiciare, egalitatea de arme între acuzare și apărare, contrabalansarea vulnerabilității suspectilor aflați în custodia poliției, protejarea împotriva coerciției și relelor-tratamente aplicate suspectilor, asigurarea respectării dreptului suspectului de a nu se autoincrimina și a dreptului la tăcere, în acest sens a se vedea, CEDO, MC, *Beuze v. Belgia*, ap. nr. 71409/10 din 9 noiembrie 2018, pg. 125-130, ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910, online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-187802"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

⁴⁷ CEDO, C, *Pakelli v. Germania*, ap. nr. 8398/78 din 25 aprilie 1983, pg. 31, ECLI:CE:ECHR:1983:0425JUD000839878, online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57554"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

putea controla motivele avute în vedere de instanța care a pronunțat condamnarea.

IV. Discuții cu privire la soluțiile în apel

Apelul este *o cale ordinară de atac*, ceea ce presupune că aceasta este exercită împotriva hotărârilor nedefinitive, având ca scop rămânerea în autoritate de lucru judecat doar a hotărârilor judecătorești care sunt corespunzătoare dispozițiilor legale și conforme cu adevărul judiciar⁴⁸. Totodată, apelul este *o cale de atac de fapt și de drept*, deoarece obligă instanța să examineze cauza sub toate aspectele (de fapt și drept), având un efect devolutiv integral⁴⁹. Apelul are un caracter mixt, fiind în principal, *cale de atac de reformare* și în mod excepțional *cale de atac de anulare*⁵⁰.

⁴⁸ GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal...*, p. 625.

⁴⁹ TH. MREJERU, B. MREJERU, *Căile ordinare de atac în procesul penal. Apelul și recursul. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*, Editura Universitară, București, 2007, p. 15.

⁵⁰ Fără să stăruim prea mult asupra acestor caracteristici, menționăm că doctrina a subliniat că în situația în care instanța de apel procedează la constatarea erorilor conținute de hotărârea atacată, la desființarea acesteia și ulterior la remedierea erorilor conținute de hotărârea primei instanțe, pronunțând o nouă hotărâre, calea de atac este una *de reformare*. În schimb, în situația în care instanța de apel după constatarea erorilor conținute de hotărârea primei instanțe procedează la desființarea hotărârii atacate și dispune rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată, calea de atac este una *de anulare* (pentru detalii, a se vedea GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal...*, p. 625). În doctrina mai veche, s-a exprimat opinia conform căreia apelul rămâne o cale de reformare tipică chiar și în situația în care instanța de apel procedează la desființarea hotărârii atacate și dispune rejudecarea cauzei de către o altă instanță (a se vedea, TH. MREJERU, B. MREJERU, *Căile ordinare de atac ...*, p. 10; P. BUNECI, *Apelul și recursul în procesul penal*, Editura Pro Universitaria, București, 2008, pp. 16-17; D. RĂDESCU, *Apelul în procesul penal*, Editura Juridică, București, 2005, p. 21; I. DOLTU, *Drept procesual penal*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2003, p. 163.). În

Astfel cum am arătat mai sus, în reglementarea anterioară exista un caz de casare în recurs atunci când „hotărârea nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii sau acesta nu se înțelege” [Art. 385⁹ alin. (1) pct. 9 C.proc.pen. 1968]. Acest motiv de recurs reprezenta un caz de casare ce rezulta din încălcări ale normelor de procedură sancționate cu nulitatea relativă, neputând fi invocat din oficiu⁵¹. În cazul în care se constata că hotărârea a fost nemotivată, instanța de recurs dispunea casarea hotărârii cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost casată⁵².

Prin raportare la actuala abordare legislativă, care a renunțat la triplul grad de jurisdicție⁵³ și a instituit dublul grad de jurisdicție⁵⁴, apelul a rămas

doctrina recentă, pe bună dreptate, s-a argumentat că, de regulă, apelul este o cale de reformare și doar în anumite cazuri, apelul este o cale de anulare, făcând trimitere expresă la art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.pr.pen. (A se vedea L. CRISTIU-NINU, *Apelul în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 32; în același sens, a se vedea: GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual penal...*, p. 879; D. GRĂDINARU, în M. UDROIU (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, Ediția a 3-a, Editura C.H. Beck, 2020, p. 2104.

⁵¹ GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal...*, p. 682.

⁵² A se vedea CA București, sec.pen.I., dec.pen.: 342/1997 în G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, *Codul de procedură penală. Texte, jurisprudență, hotărâri CEDO*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 531.

⁵³ Prin raportare la dispozițiile Codului de procedură penală 1968, existau 2 căi de atac ordinare, respectiv apelul și recursul, aspect ce a determinat regula triplului grad de jurisdicție (pentru detalii, a se vedea GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal...*, p.618, GH. MATEUȚ, *Procedură penală. Partea specială*, vol. II, Editura Lumina Lex, București, 1998, p. 178).

⁵⁴ Pentru detalii legate de alegerea legiuitorului de a institui regula dublului grad de jurisdicție (o singură cale de atac ordinară – apelul), a se vedea: GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual...*, p. 847; A. BARBU, G. TUDOR, A.M. ȘINC, , *Codul de procedură penală adnotat ...*, p. 781; CCR, dec.: 515/2015, M.of: 608 din 11 august 2015.

singura cale de atac (ordinară) în care se poate invoca lipsa motivării ori motivarea necorespunzătoare a sentinței primei instanțe.

Astfel cum am putut observa din examenul de jurisprudență efectuat, instanța supremă a apreciat că și în prezent instanța de control nu poate să pronunțe o decizie care să suplinească lipsa de motivare a hotărârii primei instanțe, indiferent dacă judecata s-a făcut în procedură comună sau abreviată. Instanțele de apel (atât Înalta Curte de Casație și Justiție, cât și curțile de apel) au apreciat că o hotărâre nemotivată (indiferent de motivul care a determinat instanța de control să aprecieze că hotărârea este nemotivată) este o hotărâre nelegală, deoarece încalcă dreptul la un proces echitabil (prevăzut de art. 6 § 1 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale), încalcă dreptul la apărare [astfel cum acesta este reglementat în art. 10 C.proc.pen. și art. 6 § 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale] și dublul grad de jurisdicție [art. 2 alin. (1) din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale].

Chiar în lipsa unei dispoziții exprese, prin raportare la principiul subsidiarității, instanțele de apel au considerat univoc că singura soluție care poate să garanteze respectarea drepturilor mai sus enunțate, este soluția prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen., respectiv desființarea sentinței primei instanțe și rejudecarea de către instanța a cărei hotărâre a fost desființată. De altfel, în doctrina recentă⁵⁵, pe bună dreptate, s-a opinat că art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen. ar trebui să cuprindă între situațiile acolo enumerate și cea în care „sentina nu este motivată corespunzător”.

⁵⁵ B. MICU, *Nemotivarea corespunzătoare a hotărârii penale în calea de atac a apelului. Propunere de lege ferenda*, în *Dreptul* nr. 5/2019, p. 160.

Dacă în ceea ce privește soluția dată la judecata în apel opiniile jurisprudențiale și doctrinare sunt univoce, în ceea ce privește procedura de judecată în apel nu s-au exprimat păreri doctrinare, iar jurisprudența a fost destul de prudentă.

Întrebarea care își caută răspuns, mai ales din perspectiva practicienilor, este aceea de a ști dacă o dată invocată nemotivarea sentinței [sau oricare dintre cazurile prevăzute de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen.], alături de alte împrejurări care impun reformarea hotărârii, judecarea apelului se va face cu cercetare judecătorească sau dimpotrivă, fără cercetare judecătorească.

Este de precizat că soluția prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen. a fost instituită pentru situația în care la judecarea și pronunțarea hotărârii în primă instanță au fost încălcate regulile de procedură care asigură aflarea adevărului și garantează respectarea drepturilor părților (*error in procedendo*), împrejurare care nu presupune, de regulă, administrarea vreunei probe, ci doar constatarea încălcării dispoziției legale. În schimb, soluția prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. a) C.proc.pen., a fost menită să înlăture erori privind soluționarea cauzei prin stabilirea greșită a faptelor (*vitium in iudicando*) ori greșita aplicare a legii substanțiale (penală sau civilă) și care a condus la neconformitatea sau contrarietatea hotărârii cu legea⁵⁶.

În acest context, ne întrebăm dacă legiuitorul nu trebuia să reglementeze proceduri distincte în funcție de încălcările dispozițiilor legale, încălcări invocate de părți ori procuror sau din oficiu de către instanța de apel. Așa fiind, în cazul în care sunt invocate *errores in procedendo* (care se subsumează soluției de desființare cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată), ar trebui să fie invocate și puse în discuție cu

⁵⁶ GR.GR. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal...*, pp. 616-617.

prioritate, judecata în apel urmând să se desfășoare fără cercetare judecătorească. În situația în care sunt invocate erori care impun reformarea hotărârii, în funcție de circumstanțele cauzei, judecata în apel poate să se desfășoare cu sau fără cercetare judecătorească după caz, aceste motive de apel urmând să fie avute în vedere în subsidiar, după analizarea erorilor de procedură care impun soluția prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen..

Considerăm că această modalitate de abordare dihotomică a împrejurărilor în care apelul reprezintă o *cale de atac de reformare* și a celor în care apelul reprezintă o *cale de atac de anulare* se impune din considerente practice. Există situații în care în aceeași cauză pot fi identificate deopotrivă motive care impun desființarea hotărârii și rejudecarea de către prima instanță, dar și motive care impun reformarea hotărârii, aceste nereguli fiind invocate prin intermediul aceluiași memoriu ce cuprinde motivele apelului⁵⁷. Astfel cum am mai precizat, dacă prima situație nu pretinde administrarea sau readministrarea probelor în apel, în cea de a doua situație judecata în apel se poate desfășura cu cercetare judecătorească [art. 420 alin. (5) C.proc.pen.]. Or, dacă în cauză sunt incidente erori de procedură, administrarea sau readministrarea probatoriului devine inutilă.

Există situații în care deși sunt incidente erori de procedură și, de principiu, judecata în apel se desfășoară fără cercetare judecătorească, nu este exclus ca instanța de control să fie obligată să efectueze cercetare

⁵⁷ Este unanim acceptat că prin motivele de apel pot fi invocate orice critici care vizează erori de fapt și de drept, trebuind să se încadreze în temeiurile pentru care instanța de apel poate desființa și reforma hotărârea, fără ca legea să prevadă expres care sunt cazurile de reformare (având în vedere că apelul devoluează cauza sub toate aspectele de fapt și de drept). Prin același memoriu pot fi invocate criticile de nelegalitate care impun rejudecarea cauzei de către prima instanță (pentru detalii, a se vedea GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual...*, p. 883-885).

judecătorească în apel. O astfel de situație poate fi întâlnită, de exemplu, atunci când prima instanță a pronunțat o soluție de achitare fără ca motivarea acesteia să se regăsească în considerentele hotărârii. În acest context, deși instanța de apel va desființa sentința și va dispune rejudecarea cauzei de către prima instanță, este obligată în prealabil să procedeze la readministrarea declarațiilor „pe care prima instanță si-a întemeiat soluția de achitare, dispozițiile art. 374 alin. (7)-(10) și ale art. 383 alin. (3) și (4) aplicându-se în mod corespunzător” [astfel cum pretinde art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. a) C.proc.pen.].

Dacă ar exista o procedură distinctă în care să fie analizate cu prioritate erorile de procedură, ar exista o eficientizare și o mai bună administrare a justiției, întrucât procurorul și părțile nu ar formula propuneri de probe, deoarece ar cunoaște că se vor avea în vedere cu întâietate aceste motive și doar în subsidiar, în cazul în care instanța de apel consideră că nu există încălcările pretinse, vor fi analizate încălcările care conduc reformarea hotărârii, ocazie cu care vor putea formula propuneri de probe.

Această abordare nu apare ca fiind cu totul inedită, deoarece în anumite împrejurări, instanțele de apel au pus în vedere părților și procurorului să pună concluzii exclusiv cu privire la nemotivarea hotărârii, aceste aspecte urmând să fie avute în vedere cu prioritate față de celelalte motive invocate. Astfel, într-o decizie pronunțată de Curtea de Apel Cluj, instanța de apel a reținut:

„... având în vedere cererea reprezentantului părții responsabile civilmente apelante și practica constantă a acestei instanțe care, în situația în care există o solicitare de trimitere spre rejudecare întemeiată pe art.6 CEDO, respectiv nemotivarea integrală a hotărârii ori lipsa motivării hotărârii instanței de fond și concomitent se invocă și alte motive de apel, inclusiv acelea care comportă discuții pe probațiune, *a pus în discuție cu prioritate această solicitare de trimitere spre rejudecare, fiind un motiv de nelegalitate ce primează în raport de alte motive invocate. Curtea apreciază această solicitare*

*ca fiind pe deplin întemeiată, în principal în ceea ce privește latura civilă a cauzei, însă și în ceea ce privește latura penală, raportat la motivele de apel invocate de către parchet*⁵⁸ (s.n.).

Mai mult, în situația în care inculpatul a solicitat expres reformarea hotărârii de către instanța de apel, deși sentința primei instanțe era nemotivată, Curtea de Apel Cluj a precizat:

„Distinct de aceste alegații, Curtea observă că inculpatul E. A. a solicitat analizarea cu precădere a fondului acuzațiilor în ce-l privește însă, în contextul celor anterior arătate, în care se constată fără echivoc lipsa motivării sentinței în ansamblul său, nemotivare ce vizează toate acuzațiile și toți inculpații în egală măsură, nu poate primi solicitarea inculpatului apelant. O atare analiză realizată direct de instanța de control judiciar, care va pronunța o soluție definitivă, îl va priva pe inculpat de o cale de atac, ceea ce contravine dreptului acestuia la un proces echitabil, inclusiv prin garantarea dublului grad de jurisdicție. Chiar dacă inculpatul urmărește ieșirea sa din incertitudine, decelarea conflictului de drept penal, Curtea arată că nu poate oferi întâietate unei eventuale celerități a soluționării cauzei în detrimentul drepturilor sale fundamentale, în principal dreptului său de a fi ascultat și de i se răspunde observațiilor și criticilor aduse acuzației penale”⁵⁹.

Chiar dacă această abordare este atractivă prin simplitatea propunerii, ea nu este cu totul la adăpost de critici, deoarece ar conduce la o reconfigurare totală a structurii căii de atac ordinare a apelului. Astfel, dacă instanța de apel s-ar pronunța cu întâietate asupra cazurilor care impun desființarea hotărârii cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată, ne întrebăm dacă odată constatată inexistența cazurilor care impun soluția prevăzută de art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen., nu ne regăsim în

⁵⁸ CA Cluj, sec.pen.min., dec.pen.: 1283/A/2018 din 2 noiembrie 2018, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/5bfe0300e490096418000039>.

⁵⁹ CA Cluj, sec.pen.min., dec.pen.: 1291/A/2018 din 6 noiembrie 2018, online: <http://www.rolii.ro/hotarari/5bea3873e49009a019000042>.

ipoteza unui caz de incompatibilitate. Pe de altă parte, ne întrebăm care ar fi natura juridică a hotărârii prin care sunt respinse motivele de apel care reclamă încălcări ale dispozițiilor procesuale ce au avut loc în fața primei instanțe. În acest context, discuțiile doctrinare rămân deschise.

Concluziv, facem câteva precizări:

- Din perspectivă istorică și prin raportare la jurisprudența univocă a instanțelor de apel, nemotivarea hotărârii constituie motiv de nelegalitate, care impune desființarea hotărârii cu trimitere spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost desființată;
- Nemotivarea hotărârii ar trebui să se regăsească printre motivele expres și limitativ prevăzute în art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.pen.;
- Ar trebui să existe o procedură distinctă la judecata în apel, în funcție de încălcările invocate și, pe cale de consecință, în funcție de modalitatea de judecare a apelului cu sau fără cercetare judecătorească.